

(RE)LECTURĂ ȘI EXPERIENȚĂ TRANS- ÎN EDUCAȚIA POSTMODERNĂ. Mircea Cărtărescu, *Arbitectul*

Eva SZEKELY

Abstract

Our model for an experimental re-reading is based on Basarab Nicolescu's principles from *Transdisciplinarity*. Thus, we may resume our intention by paraphrasing the subtitle from Fritjof Capra: *we need science / re-reading for sustaining our life, for bringing in all the biological, cognitive and social dimensions into an unique science*. This science of re-reading, for instance, must propose a new vision upon world and Nature throughout the idea of relationship and integration. We may establish relationship between the modern physics and oriental mysticism, between scientifically culture and humanistic culture, between inner *world* and exterior world, we shall try to reflect this through an application on Mircea Cărtărescu's short story *The Architect*. Thus, we are going to emphasis the strong relationship between: the phenomenology, the epistemology and the ontology of the re-reading act, this three levels being integrated into an over-discourse based on experience and feeling. Being oriented toward the structure and the evolution of the consciousness levels, our discourse is born from the nostalgia for the unique Metaphysical Gesture, which still challenge us to ask ourselves many questions. The possible value of our intention could be only the daring to draw vague contours of the ineffable search of the Way / Method, the daring to approach our small world from that of the Architect, of the Divine *Logos* as being a generator of Sense and Energy.

Premise metodologice inter- / transdisciplinare

Așa cum filosofi mistici orientali susțin că realitatea primă / ultimă nu constituie obiect al raționamentului sau al cunoașterii bazate pe demonstrație, susținem și noi că Adevărul, Sensul prim / ultim al (re)lecturilor propuse pentru nuvela *Arbitectul* de Mircea Cărtărescu nu poate fi descris în cuvinte căci se află dincolo de limitele simțurilor și ale intelectului din care derivă cuvintele și conceptele noastre. Omenirea nu a devenit mai înțeleaptă în ciuda dezvoltării prodigioase a cunoașterii raționale, încă o dovadă a imposibilității de a comunica - prin intermediul limbajului - cunoașterea absolută. Aceasta este o experiență a realității în întregime non-intelectuală, experiență care se naște dintr-o stare deosebită a conștiinței numită stare de "meditație" sau stare mistică. La fel, dacă actul (re)lecturii este văzut sau intuit ca un act profund de intimitate, de empatie și trăire interioară, întrebările / problemele și răspunsurile / sensurile sunt deja în noi, ca (pre)texte pentru creație și recreație sau transfigurare. Contradicția, ireconciliabilă pentru gândirea comună, vine din aceea că trebuie să ne folosim de limbaj pentru a comunica experiența interioară care, în esența sa, transcende limbajul. (2004, Capra, *Taofizica - o paralelă între fizica modernă și mistica orientală*, p. 47).

Modelul nostru de (re)lectură experiențială este fundamentat pe principiile transdisciplinarității (1999, Nicolescu) și, parafrazând subtitlul unei cărți a lui Fritjof Capra propune o *știință / (re)lectură pentru susținerea vieții*, pentru *integrarea dimensiunilor biologice, cognitive și sociale într-o știință / (re)lectură a durabilității*, având la bază o nouă viziune asupra lumii / **Naturii** construită pe ideea de *relații și integrare*. Așa cum se fac legături între fizica modernă și mistica orientală, între cultura științifică și cultura

umanistă, între interioritate și exterioritate, pe de o parte, între masculinitate și feminitate, pe de altă parte, prin aplicația pe nuvela *Arhitectul* de Mircea Cărtărescu vom încerca să surprindem relații între fenomenologia (I), epistemologia (II) și ontologia (III) actului (re)lecturii ca tot atâtea *experimente* integrate într-un metadiscurs centrat pe *experiență și trăire* (v. Anexa).

Orientat chiar spre natura și evoluția nivelurilor de conștiință în directă conexiune cu integrarea **nivelurilor de percepție / Realitate / cunoaștere și sens**, discursul nostru se naște din nostalgia Gestului Metafizic total / plural fiind doar un **vector de problematizare** în educație în general, în educarea (re)lecturii în cazul nostru. Valoarea lui – dacă ar fi să fie – stă doar în îndrăzneala de a trasa vași contururi ale căutării inefabile a Căii / Drumului / Metodei de a te apropia de lumea desăvârșită a Arhitectului, de Logos ca generator de energie și Sens adoptând atitudinea TRANS-disciplinarității.

Transdisciplinaritatea se referă așadar - așa cum indică prefixoidul TRANS- - la ceea ce se află, în același timp, și *înăuntrul*, și *între* discipline, și *dincolo de* orice “disciplină”. Într-o asemenea viziune a unei “*discipline in-disciplinate*” se înscrie și intenționalitatea discursului nostru despre didactica (re)lecturii, finalitățile sale fiind *înțelegerea lumii prezente și imperativul descoperirii de către subiect a unității cunoașterii prin accesul la niveluri ierarhice de sens / percepție* a textului ca fragment de Realitate / Tot. **Probleme / premise:**

- natura teoriei care poate descrie trecerea de la un nivel de Realitate la altul este bazată pe ideea unei vaste autoconsistențe interioare care pare să guverneze evoluția corpurilor / chiar a Cosmosului, capabil a se autocrea din interior (**bootstrapul**)- v. conceptul de **text autotelic**;
- coerența ansamblului nivelurilor de Realitate este dată de acțiunea logicii hermetice a terțului inclus, a gnozei, care ajunge la constituirea unei rețele de semne care **interacționează** – limitat // **ilimitat**, prin repetare la nesfârșit:
 1. un cuplu prim de contradictorii situat la un prim nivel de Realitate unificat de o stare T1 situată la un nivel de Realitate învecinat;
 2. această stare T1 este legată de un cuplu secund de contradictorii aflat la propriul său nivel 2,
 3. cuplul secund de contradictorii este unificat, la rândul-i, de o stare T2 situată la un nivel terț de Realitate, învecinat procesul iterativ continuă până la epuizarea tuturor nivelurilor de Realitate cunoscute sau imaginabile (v. și Anexa).

Înțelegem, așadar, prin **nivel de Realitate** orice ansamblu de sisteme invariant la acțiunea unui număr de legi general, în cazul relecturilor pe care le vom propune acestea fiind (v. Anexa 1): **biologic** – corpul cu intuițiile și semnele sale; **literar** - textul și sistemul lui de semne, coduri și convenții; **social-universal-cosm(ot)ic** – trăirea prin reflecție, interiorizare și problematizare a sensului indicibil, intraductibil în limbaj obișnuit prin chiar punerea problemei, a întrebării ... fără a primi un răspuns i-mediat. Diferențele de nivel creează o opoziție a legilor și a conceptelor fundamentale, însă complexitatea Realității și nevoia înțelegerii unității deschise a lumii, care devine și **postulatul transdisciplinarității** reclamă niște **principii** ale acestei atitudini postmoderne. După cum vom observa, piramida big bang-ului disciplinar bazată pe dualități și având ca bază fizica socotește că fiecare disciplină ca fragment este la rândul-i o piramidă întregă, între ele neexistând nimic, doar un **vid** gol care alimentează perpetuu ruptura dintre obiect și subiect și, implicit, fragmentarismul înțelegerii. Însă, punctul de

vedere transdisciplinar, prin prezența mai multor niveluri de Realitate obiectivă / percepție a subiectului umple - prin prezența / trăirea **sacralului** ca *terț tainic inclus* (1999, Nicolescu, p. 53) - spațiul dintre discipline și de dincolo de discipline, așa cum **vidul** cuantic este **plin de toate potențialitățile / virtualitățile tuturor lumilor posibile**.

În concluzie, **transdisciplinaritatea** se preocupă de **dinamica** provocată de acțiunea simultană a mai multor niveluri de percepție / Realitate, fiind complementară, și nu antagonică cercetării disciplinare din care se nutrește și pe care, la rândul său, o limpește într-o manieră nouă și fertilă. Sinteza acestora (1999, Nicolescu, pp. 23 - 28) așa cum le-am înțeles noi prin relecturile “transdisciplinare” ale eseului mai sus menționat este redată în tabelul de mai jos:

UNITATE DESCHISĂ a CUNOAȘTERII / ÎNȚELEGERII	
Obiect / nivel de Realitate	<i>Subiect / nivel de percepție</i>
• Flux de informație / materie • Divin // Natură • Gândire // simțire • Efectivitate // afectivitate • Unul // Multiplul • Umanitate // Cosmicitate • Infinit mic // infinit mare • Semne // simboluri • Gol // plin • Știință / conștiință	• Flux de conștiință • Obiectivitate // Subiectivitate • Masculinitate // Femininitate • Exterioritate // Interioritate • Total // Plural • Individualitate // Alteritate • Eu // sine • Intuiții /Imagini // viziuni • Vid // plin • Realism / umanism
Raționalitate	Problematologie
TERTUL TAINIC INCLUS al ființei umane și al Universului - sacral • TRANS- disciplinaritate - culturalitate - religiozitate • vid plin / viduri textuale ca virtualități de sens • energia – concept unificator al trans-formării / metamorfozei (simbolul și imaginea)	

Astfel, *disciplinaritatea, pluri- / inter- / și transdisciplinaritatea sunt cele patru arcuri ale aceluiași cerc deschis mereu spre un nou nivel, cel al cunoașterii prin implicarea subiectului, în măsura în care înțelegerea lumii prezente presupune înțelegerea sensului propriei noastre vieți și al propriei noastre morți în această lume* (1999, Nicolescu, p. 25), implicând în aceeași măsură obiectul, subiectul și sacralul, înțelegere pe care noi o numim **competență semiotică** și o vedem funcționând ca pe o rețea semantică / țesătură / pânză de păianjen.

Dacă nu am făcut-o încă explicit, credem că am ajuns în discursul nostru în punctul adecvat pentru a formula ideea că vom uza de o abordare semiotică (re)lecturii în cadrul discursului didactic, abordare pe care principiul TRANS- o și presupune prin ideea integratoare că *punctul de vedere semiotic este perspectiva care rezultă din încercarea susținută de a urma conștient până la ultimele consecințe o concluzie simplă: întreaga noastră experiență, de la originile sale senzoriale cele mai simple până la cele mai rafinate realizări în domeniul înțelegerii, este o rețea de relații între semne* (1997, Deely, p. 11).

Pentru a sublinia încă o dată cât de departe de autonomie este o semiotică literară în schema **transdisciplinarității** și a **experienței** cel mai bine *mitul intertextualității și al intersemioticității* ca perspectivă ce trebuie luată în seamă pentru o valorizare completă a operei literare (1997, Deely, p.73. De fapt, modelul semiotic al situației de receptare a textului literar ca obiect poate sluji drept interpretant remarcii lui Bahtin că limba unui roman *este un sistem de planuri ce se intersectează*, ceea ce, în plus, o leagă de experiențele comune ale receptorilor / mediatorilor care se află la baza textelor științifice și a înțelegerii umane în genere, motiv pentru care am adoptat și noi perspectiva **parodiei și a jocurilor lingvistice ale intertextualității**.

1.2. Corp și corporalitate, text și textualitate în procesul (re)lecturii

Dacă mintea are idei pe care corpul nu le are sau invers (R. Barthes), dacă ele sunt una sau dacă una este limitarea celeilalte, acesta este jocul ficțiunii propus de autorul – naratorul – personajul Cărtărescu, care neputându-se percepe pe sine din afară, din cauza corpului, “este condamnat la imaginar” (R. Barthes). **Scrisul devine aventura căutării trupului sau a redescoperirii lui** în alte ipostaze / planuri (celest, subteran) prin scriitura-corp, altfel spus **textualitatea** ca mozaic de texte / povești din care se recompune **experiența** ca întreg.

Mircea Cărtărescu - fire enciclopedică, mare cititor de fizică cuantică – este un autor postmodern prin atitudinea creativă fascinată de ideea tehnicistă că **textul**, prin a fi un *ansamblu simbolic structurat, ne trimite dincolo de el, spre ontologie și epistemologie, spre experiență și cunoaștere, spre antropologie și cultură*, deci. Această idee ne apropie de teza de la care plecăm și motivăm alegerea prozei lui pentru a contura reperele aplicative ale cadrului teoretic expus mai sus. Înainte de ... și în același timp cu a fi simple texte literare sieși suficiente, *poezeele epice* incluse în volumul *Nostalgia* sunt fragmente ale unui TOT – fascinația autorului pentru această imagine transpare din întreaga sa creație și chiar din intenția primă de a-și numi cartea *Totul* și abia apoi *Visul*, într-o primă ediție, fragmente însă care, asemeni unei oglinzi, reflectă structura Totului (ca și în teoria cuantică a fractalilor) revelând astfel ordinea tainică / sacră a lumii. Chiar din fizică vine această încercare de determinare a coordonatelor unei “teorii a Totului” pe care o sondează “teoreticienii misterului”. *Ideea nouă este aceea a unei dualități generalizate care ajunge să lege între ele șase teorii la modă / ...*, spune Basarab Nicolescu în cartea sa *Noi, particula și lumea* (2002, p. 72). *Aceste șase teorii apar astfel drept cazuri limită ale uneia și aceleiași teorii care, ea singură, ar merita calificativul de teorie a Totului. Teoria are și un nume: teoria M (nume inventat de Witten), litera M semnificând, după diferiți autori, Magie, Mister, Mamă, Matrice sau Membrană.*

Astfel, **sacrul**, “ceea ce unește” devine experiența unei Realități, **izvorul** conștienței ființării în această lume, și, ca atare, fiind înainte de toate o experiență, se traduce printr-un sentiment: “religiozitatea cosmică”, conștiența unificării tuturor

fragmentelor de Realitate într-un Tot are o consecință capitală în străfundurile ființei umane, cu efecte gnoseologice: **respectul absolut al tuturor alterităților unite prin viața comună pe unul și același Pământ.**

Autorii și textele, personajele și viața lor nu sunt decât fragmente de **Tot**, în abordarea actuală a *textului* – concept care înlocuiește *cartea* începând cu Roland Barthes - de la teoriile formalismului rus, ale textualismului și, în cele din urmă, ale postmodernității ca atitudine trans-modernitate. Principiul substituției și al analogiei se reflectă la nivelul corespondenței **corp / text** ca *obiecte*, respectiv **textualitate / corporalitate** – ca (*inter- și trans-*) *relații* cu viața, socialul, universalul, adică ceea ce cu un termen generic numim **Natura** sau **Realul**, dincolo de Occident sau Orient, dincolo de știință sau artă fiind oculată miza onto- / cosmo- / antro-po- / epistemo-logică a oricărui text adevărat, care încorporează viață, născut fiind din *pasiune*, această miză fiind unitatea cunoașterii, dincolo de fragmentarismul generat de big-bang-ul disciplinar.

Plecând de la Roland Barthes care consideră *moartea autorului* ca o condiție *sine qua non* a vieții textului și de la înlocuirea noțiunii de carte, cu cea de *text*, ca proces impersonal de scriere din care autorul este absent. Ca o consecință imediată a acestei atitudini, se află înlocuirea hermeneuticii cu o **“erotică” a textualității**, la nivelul receptării manifestată prin fuziunea sau empatia totală autor-cititor. Acest fapt are drept urmare crearea unui mecanism perpetuu, automat de redare și reproducere a unor imagini recurente ce redau o conștiință inocentă și nevoia de atașament / experiment / trăire / **experiență a pluralității sinelui ca deschidere spre alteritate / lumi posibile / nivele de percepție / Realitate și virtualități de sens(uri).**

Cu privire la Anexă, vă propunem un experiment care nu ar fi un prea dificil exercițiu de imaginație... Ce rețea extinsă s-ar crea dacă am presupune că oricare semn / cuvânt / simbol din schematizarea discursivă ar putea fi un **nod semantic** și l-am relaționa (cel puțin) triadic cu toate celelalte, fiecare interacțiune triadică fiind un “triunghi” salvator ?, o (nouă?) lume posibilă! Ce arcanе! Ce hățișuri... labirintice care ar sfârși, într-un târziu, în inutilitate, într-o mare confuzie și ne-înțelegere...

2. Descrierea experimentelor. ARHITECTUL, de Mircea Cărtărescu **EXPERIMENTUL I:**

Premisa 1. Julia Kristeva remarca transparența acestui raport text – corp sub forma unei *scriituri cu litera-corp*: textul devine o prelungire a corpului pentru a-l împlini, iar corpul devine un conglomerat de texte, un soi de enciclopedie sau o Carte a Cărților în care se întâlnesc toate amintirile, memoria colectivă și memoria autobiografică. Corporalitatea prin semnele sale – percepții senzorial-kinestezice, stări-limită - devine astfel prima cale de acces spre conștiința țesăturii sau a rețelei denumită generic TOT, semne devenite tot atâtea **intuiții** care prefigurează marile **arhetipuri** ca fragmente în care totul se leagă de tot (Logosul, Cuvântul, Animus / Anima, Androginul Unul, Dublul / Celălalt, Divinul etc. – v. și schema din Anexă).

Ca metode, **experimentul, lectura inocentă, anticipativă** va utiliza tehnica imersiunii în subiect, **brainstormingul și jocul** în rolul de virtuali scriitori.

1. Nivel de percepție: **senzorio-motorie / corp / text**
2. Nivel de Realitate: biologică / individ / umanitate
3. Nivel de cunoaștere: subiectivitate obiectivă
4. Nivel de înțelegere: subconștient / **intuitiv-concretă**.
5. Nivel de Sens: indici, urme, **simptome** de “Adevăr”

6. Nivel de Ființare: **semne** - corespondențe ale Tot-ului magic.

Atelier de creație: 10 minute

a. etapa **intuitivă** a **invenției**: lectură predictivă / inocentă cu cerința: Creați o “poveste” având următoarele repere / plan simplu de idei:

- Un cuplu de arhitecți;
 - Ea are dintotdeauna un vis, iar el are o mare pasiune;
 - Utilizări bizare ale claxonului;
 - Triunghiul conjugal;
 - Lumea întreagă se schimbă.
- b. etapa frontală – **brainstorming / analiza și sinteza** prin sublinierea asemănărilor // distincțiilor privind **ocurența** unor *imagini latente, obsesii, cuvinte-simbol, sentimente, trăiri*.
- **Ea / Visul** – de a avea un copil / de a călători / de a fi fericită / de a trăi o mare iubire eternă / **de a avea o mașină** / casă / de a avea prieteni / de a nu se simți singură ș.a. (subl. n. trimit la varianta propusă de text, anticipată de unii interpretanți) / **intuiția** că ea, într-o viziune antropologic etern misogină, e tentată de reducții la infinitul mic, “domestic”;
 - **El / pasiunea** - pentru construcții **ciudate** (obeliscuri, case sau “camere secrete” ș.a.), **religia / filosofia / muzica / călătorii / erosul / amorul liber(tății)** / lectura / **comunicarea** ș.a. // **intuiția** că pasiunea deschide spre tot felul de ciudățenii - mistică, infinit / Tot - la limita patologicului, uneori;
 - **Bizarul claxon** - **jucărie / instrument muzical / “ceas deșteptător” / punct nevralgic / agitație / atenționare / alarmă** // **intuiția** nevoii de ieșire din obișnuit, cotidian, din subrutina programului inițial, binar, gândit în opoziții ea // el ; 0 // 1; adevărat // fals; primar // secundar;
 - **Triunghiul conjugal** – el are o **amantă** / secretara / o colegă / o prietenă de familie pentru că **traversează o criză de comunicare / ea are un amant coleg / vecin etc. pentru că el lipsește mult de acasă / “triunghi”-ul este salvator, acceptat / o viziune optimistă / un nou “realism domestic / “triunghi”-ul - va fi cauză a pierderii și / sau a regăsirii cuplului** ș.a.; foarte puțini au avut **intuiția** că propria lui pasiune pentru Tot va fi amanta;
 - **schimbarea** - un “cutremur” **exterior care aduce și unul interior sau invers** / o “moarte” a unuia dintre ei pentru celălalt sau a cuiva drag / un “război” **în doi / dualitatea duce inevitabil la divorț / o a treia forță** supremă, pe care nu o putem stăpâni sau ordona logic întotdeauna / este o pedeapsă pentru încălcarea “Legii și / sau este o recompensă pentru curajul asumării libertății, a voinței și a deciziei în propriile ritmuri subiective ș.a.

Observațiile s-au centrat în jurul ideii că imaginile și sensurile lor erau circumscrise **plauzibilului, cotidianului**, vieții și experienței de zi cu zi a fiecăruia dintre noi, fapt care certifică o convingere - că fiecare dintre noi putem fi “scriitori”, însă doar până la un punct. La întrebarea adresată de Vlad Zografi (în interviul din iunie 2002) despre menționarea unor tehnici și elemente de fiziologie mistică orientală. Mircea Cărtărescu răspunde: “Cred că o viziune mistică a lumii nu se poate dispensa de o meditație adâncă asupra **corporalului, a corpului**. Meditația mea nu se sprijină însă doar pe datele filosofiei oculte, ci și pe cele științifice, religioase și de experiență a vieții și cu zi și noapte cu noapte.” Există așadar aici, o întreagă filosofie zen, prin care se încearcă să se reconstituie *umanul* din particule de

energie / spirit / sens și semnificații, pe de o parte, și de materie / corp / semne și simboluri perfect echilibrate, pe de altă parte, M. Cărtărescu nefăcând altceva decât să exploreze această perspectivă a senzorialității, dar și a senzualității originare încorporate în **arhetipuri** / mituri, scriind **romanul metauman, al încălțirilor interioare** (cf. 2004, Colceriu-Dandu).

c. **Lectura rezumatului propunătorului experimentului. Mircea Cărtărescu, ARHITECTUL - rezumat**

Arhitectul Emil Popescu, specialist în proiectarea fabricilor de ulei era căsătorit cu Elena, arhitect specialist în proiectarea fabricilor de lapte.

Au o viață prosperă, fără copii fiind economisesc bani pentru înfăptuirea visului de-o viață al Elenei: cumpărarea unei Dacii. În ciuda faptului că nu avea carnet de conducere, arhitectul venea aproape zilnic să o viziteze în parcare, iar Elena doar uneori, *savurând amândoi momente de reală, deplină intimitate, doar în spațiul tandru și confortabil al mașinii.*

Într-o dimineață devreme, declanșarea sunetului strident al claxonului care trezi tot cartierul, îl face pe Arhitect să se simtă penibil. Din acea zi randamentul lui la serviciu scade vizibil, este absent, fiind obsedat de sunetul claxonului și nemulțumit de lipsa detaliilor cu privire la claxoane. Însă se entuziasmează deodată aflând că există claxoane muzicale și începe să cutreiere fabrici de electrobobinaj, pentru ca în cele din urmă să cheltuiască mulți bani pentru a *îmbunătăți* tot mai mult tehnica de claxonare a mașinii, trecând astfel mai întâi la clasicul claxon, apoi la claxonul-trompetă și în final la substituirea claxonului cu o orgă / sintetizator electronic.

Vecinii, ca și soția lui, *trăiesc un val de sentimente contradictorii, de la admirație, la invidie și furie sacră.* O dată cu amplificarea intensității muzicii Arhitectului, corpul lui se transfigurează și devine magnific.

Profesorul, un saxofonist admirator dedicat al Arhitectului, devine amantul, iar mai târziu soțul Elenei, după ce ea rămăsese însărcinată, nu însă mai înainte ca Elena să aibă nenumărate încercări de a reglementa căsătoria lor, prin consultarea unor medici psihiatri.

Radioteleviziunea din țară și străinătate va mediatiza imaginea Arhitectului, prin intermediul Profesorului devenit impresar genial, drept urmare lumea întreagă va fi fascinată de muzica Arhitectului.

Dar momentul crucial pentru instaurarea melocrației Arhitectului se petrece în ziua în care Profesorul o găsește pe Elena ascultând în transă muzica fostului ei soț. Profesorul se înfurie și retează cu satârul degetele Arhitectului, care însă, ca printr-o minune îi cresc la loc. Muzica lui orfică invadează întreg trupul și acaparează tot universul.

Concluzii I. Diferențele de inferențe logice provin însă din zona subiectivității, a imaginarului și a folosirii limbajului artistic ca o **“ars combinatorica”** debordând legile și normele logicii obișnuitului și plasându-se la limită, și chiar în zona **a-normalului, ne-plauzibilului, i-logicului** cum s-a concluzionat și în urma analizei rezumatului nuvelei pe care l-am dat spre (re)lectură experi(m)ențială. După acest moment, am constituit două grupe a aproximativ 8 – 10 persoane pentru fiecare dintre experimentele de mai jos pentru care am folosit o fișă de lucru cu un colaj de fragmente de text din nuvelă.

EXPERIMENTUL al II-lea:

Premisa 2: Corpul se depășește, așadar, prin texte, relațiile, analogiile și **resemantizările** generând un întreg câmp al corpurilor de texte / textualității, care devine “totalitatea” înțelegerii Naturii ca tot atâtea interpretări / discursuri paralele provocate de big - bang-ul disciplinar. De aici se explică **dualitățile** generate în primul

rând de **figurile de limbaj** supuse în principal dichotomiei cultură științifică // cultură umanistă, precum și mitul discursului unificator al modernității centrat pe **simbol** ca energie condensată în cuvânt / semn.

1. Nivel de percepție: **cognitiv-abstractă / raționalitate**

1. Nivel de Realitate: corporalitate / textualitate / discursivitate

2. Nivel de cunoaștere: obiectivitate subiectivă

3. Nivel de înțelegere: conștient / categorial-conceptuală

4. Nivel de Sens: figuri de limbaj / reprezentări ale "Adevărului"

5. Nivel de Ființare: **simboluri** – duale ale Tot-ului logic.

Muncă în grup – 15 minute.

- Care sunt imaginile latente, obsesiile, intențiile care transpar din *underground*-ul "poveștii" / "povestea" propriu-zisă?
- Găsiți 2-3 cuvinte-simbol și interpretați-le.
- Ce corelații intertextuale suportă textul?
- Care este tema / sub-tema / ideea / motivele textului?
- **imaginea cutremurătoare pentru suflet** a *androginului demonic* ce conduce la revelarea androginiei feerice și benigne, angelice a psihicului, care este cea mai adâncă reprezentare a lui. Mircea Cărtărescu chiar afirmă că "Drumul spre divin trece prin proba abjecției." (*Jurnal*, p. 255), cu trimiteri la alte texte (jocul *De-a Reginele* din *REM*): imaginea "**organismului dublu, cu același metabolism** /.../ două siameze /.../" (p. 223);
- **geamănul**, obsesia căutării lui în întreaga operă cărtăresciană, încă de la început (din *Travesti*, din nuvelele *Mendebilul*, *Gemenii*) corpul reprezentând o **barieră** înspre maturizarea autentică (v. și *Orbitor*), pe care Nanei îi este dat să o experimenteze ca stare în timpul viselor ei (în vis ea este pregătită să găsească cheia REM-ului, chiar Graalul);
- **visul** ca soluție lăsată în voia pasiunii, a naturii și a timpului real, maturitatea urmând să *se instaleze comod* la momentul potrivit, cu nuvela *Arhitectul* nu întâmplător așezată în finalul volumului, ca *Epilog*; dar de ce, în locul acestei abjecte maturizări, să nu simțim **plăcuta stare amorfă**, care ar salva insul de la incestuoasa *maturitate criminală*, descrisă înfricoșător de organic în *Jurnal*, ca **balindu-mi mintea cu lingurița** (p. 180);
- Asumându-și literatura ca **proiecție** deformată, vicioasă, de factură malformată, o anomalie a realității, o **boală**, M. Cărtărescu se subsumează psihologiei colective balcanice, conform căreia conviețuirea pe acest areal este o **dramă însoțită de reversul său parodic**. Drama colectivă a problematicei creației percepută ca nevoie de sacrificiu uman în toată aria balcanică, va fi returnată unei **mentalități unitare a creației perfecte care se cosmicizează fără conștiința tragicului**, a suferinței creatorului, prin proaspăta simbolistică a *Arhitectului* - personaj, simbol și, în același timp, idee: "Emil Popescu era arhitect." Așa debutează nuvela care va reface traseul mitic al creației desăvârșite, care apare ca **nevoie impetuoasă a creatorului** (de această dată a unui *edificiu* muzical, deoarece el nu este muzician, ci arhitect) **de a se integra ordinii cosmice**. Proaspăt posesor al unei mașini Dacia, el va **reconfigura întrebuintărea primară** a acesteia, desprinzând din gama de utilități a unei mașini doar pe cea referitoare la capacitatea acesteia *de a comunica / de a se comunica* prin intermediul **claxonului**. "*Arhitectul îi explica răbdător că funcția fundamentală a mașinii nu*

este, cum se consideră de obicei, cea de-a scurta distanțele, deplasându-l pe om dintr-un loc în altul. Aceasta este doar o funcție secundară și, dacă stai să te gândești bine, inutilă. Noblețea mașinii constă în posibilitatea de a claxona, adică de a comunica și de a se comunica. " Claxonul se va **converti simbolic** într-un element de factură mitologică, supranaturală, iar *Arhitectul* va fi înnoibilat de nevoia reintegrării în armonia cosmică.

Concluzii II - în jurul **dezbaterei intertextualității și a jocului parodic** cu *Meșterul Manole* sunt redată mai jos, într-un joc al argumentelor "pro" și "contra" perfecțiunii noii viziuni prin similitudini, dar mai ales **diferențe** subiective pe care insistă educația în postmodernitate:

Mitul	Jocul re/demitizării / unificării parodice
1. această <i>reintegrare</i> urmează aceleași dramatice scindări interioare și exterioare;	1. creatorul, <i>magul / vraciul</i> este un <i>arhe-</i> , un principiu suprem, primordial, un model perfect și realizează armonizarea perfectă între cele două tendințe (exterioară și interioară);
2. dedicat artei /muzicii sale, arhitectul renunță la viața sa familială, la soția sa Elena;	2. nu există conștiința tragică a unei pierderi în favoarea unui <i>câștig</i> ;
3. erosul depărtărilor "drama" se rezolvă fără nostalgia <i>Celuilalt</i> , a perechii;	3. dimpotrivă, Arhitectul devine sieși suficient, autotelic ca și textul prin descoperirea propriei alterități, a propriului sine ca terț tainic inclus, salvator și revitalizant deci;
4. "buna soție a arhitectului"	4. devine o "Ană modernă", activă care inițial consultă medici psihiatri, care stabilesc diagnosticul <i>monomaniei, al alienării mintale</i> , noua lui preocupare fiind considerată un caz patologic;
5. soția nu este sacrificată și nu se mai sacrifică ca o ființă care iubește total și naiv.	5. Elena se va recăsători, își va reface viața rămânând însă – paradoxal? - alături de fostul soț; să fie gestul Elenei acela al deplinei înțelegeri față de noua prioritate / pasiune a soțului ei?
6. "Meșterul" / Arhitectul nu mai "dispare" într-un izvor, prin întoarcerea la Origini, la sacru,	6. Ci devine el însuși izvorul ... Mai există credința în Avraam și jertfa sa, văzută ca încercare a credinței?

Corporalitatea ar fi atunci momentul în care ne depărtăm de îngeri și de Dumnezeu spre a deveni *tot mai oameni*: "În om, întâlnim un cumul de calități care se apropie decisiv de modelul divin, după chipul și asemănarea căruia a fost făcut: a fi, a fi viu, a fi viu și activ, a fi viu și a făptui ca o ființă a spiritului. Omul nu este însă Dumnezeu. El e deasupra întregii creații prin *dubul* său, dar împarte cu ea **corporalitatea**." (Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, p. 45) Însă drumul spre Absolut trece prin proba abjecției, deci prin *umanizare, prin a deveni mereu celălalt!* Exisă în toate o *bisexualitate*, un caracter ambidextru, o naștere și o moarte simultane, o cădere din Yang în Yin, din

spirit în materie. Aceste imagini *monstruoase* eliberate stârnesc chiar și în cititor reacții bazale: frica, ura, repulsia, curiozitatea, sexualitatea, sentimente care animă lumea totemică a **arhetipurilor** (V. Anexa 1, coloana II), prezentificând mariajul cerului cu infernul. Ele redau, cum ar zice Mircea Cărtărescu însuși, *circumrealismul* sau *suprerealismul* (realitatea *nenaturală* sau *anormală* a infinitului), descoperitor mereu al altor “realități” sub aspectul fecund al trăirilor brute, arhaice, la limită care alimentează *mașina de trăi / Jocul / norma* și medierea / *consensul* sau întâlnirea lor (v. și schema din Anexă).

EXPERIMENTUL al III-lea:

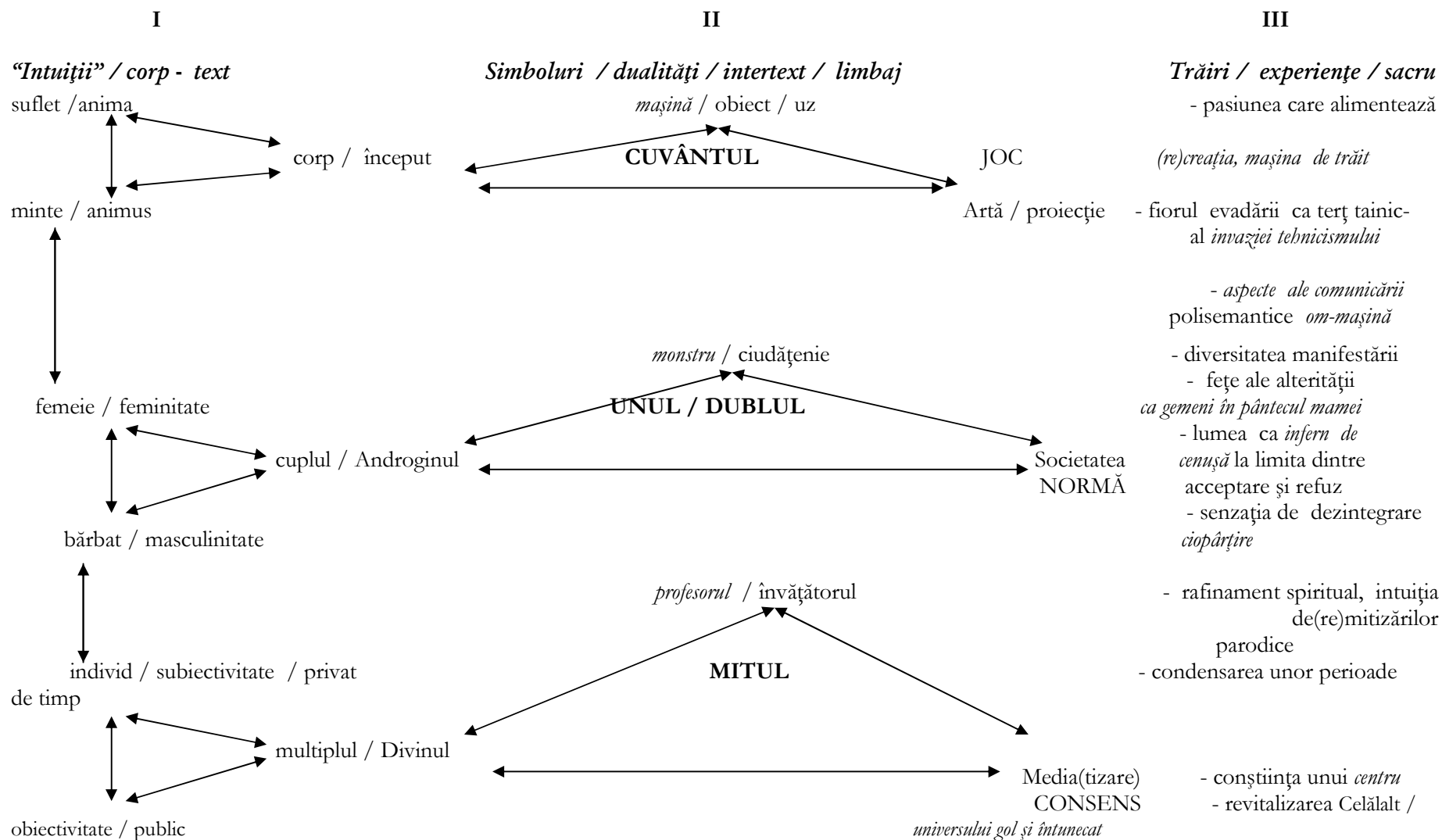
Premisa 3: Prin **miracolul** înțelegerii, se ajunge simultan la depășirea și integrarea celor două niveluri de Realitate și cunoaștere, prin trăirea și experiența imaginarului se deschide o cale de acces spre un univers TRANS-: dincolo de text(e) și dualități, spre experiența pluralității și semantica tuturor lumilor posibile, prin transfigurare și recreație / reinterpretări mereu revitalizante, abductive: de la caz la caz.

1. Nivel de percepție: (c)osmotic / **spiritualitate**
 2. Nivel de Realitate: socialul / universalul
 3. Nivel de cunoaștere: unitate subiect-obiect
 4. Nivel de înțelegere: transconștient / sistem deschis
 5. Nivel de Sens: trans-figurare a “Adevărului”
 6. Nivel de Ființare: **imagini - “viziuni”** ale Tot-ului mitic.
- Cum schimbă viața o pasiune sau experiența interioară // lipsa pasiunii sau a experienței interioare ?
 - Care este rolul limbajului // al lipsei de limbaj (comunicare) între oameni?
 - Ce forme de trans - disciplinaritate / - culturalitate / - religiozitate se propun?
 - Noua viziune cosmogonică este malefică // benefică?
 - Experiența Sacrului ca zonă de “tăceri pline” devine...
 - **Pasiunea** ca manifestare a *erosului depărtărilor* rămâne să tindă înspre acest deziderat: transferul de identitate corporală dintre *arhitect* și divin / sacru ca *dorință irepresibilă de a se dizolva în armonie*, dorință a pierderii propriei identități pentru a deveni *Celălalt*, dar păstrându-te și pe tine cel vechi, un experiment ingenios și remarcabil de travestire a androginității din noi, a unității originare rătăcite. Erosul este cel care rămâne să tindă înspre acest deziderat, eroticul având putere de **mediator postlingvistic** între conștiință și corp, am putea spune **între conștiință, corp și istorie**, toate elementele ecuației implicând conceptul de *experiență*. Este vorba despre o experimentare la toate nivelurile și la toate vârstele pentru descoperirea părții ascunse din noi, pentru a pune în ordine micul laborator alchimic al fețelor alterității noastre multiplicat după posibilitățile cunoașterii și înțelegerii de sine, prin (re)lecturi, continuate în scris și rescris.
 - **Limbajul**, din acest moment este inutil, el este sursa marilor dualități și contradicții, totul anatomizându-se și corporalizându-se. Viziunea lumii este una corporală: ea este privită cu un *organ integral, corpul*, și este filtrată de acesta prin toate mădulele. **Corpul se substituie chiar lumii**, iar acesta preia atributele gigantice, colosale, grotești, devenind *corp universal, multianimal și multivegetal*, fecund mereu (cu un “fetus peste emisfere”) acaparând imaginația și luciditatea, deci întreaga conștiință (un alt principiu TRANS- este uzarea cât mai mult – în scopul înțelegerii - de laturile **inteligenței emoționale**, de corp, senzații, sentimente și trăiri / **sistemul limbic** / stânga responsabilă de “stângăciile” de mai jos...

- **Arta, creația, trăirea pleneră și comunicarea sentimentelor**, care devin tot atâtea punți de exprimare a sentimentului religios, a “sacrului” ca un mare creier capabil să refacă cosmo- / ontogeneza, **un creier în creierul** Arhitectului, al autorului, al cititorului chiar; deci, chiar principiul **auto-** ca natură a devenirii conștiinței;
- Există pasaje impregnate de o conștiință morbidă, *care anulează utilitatea limbajului*, *uzând de mijloace de expresie introspective, renunțând la limbaj așa cum îl comandă instanța colectivă / norma (n.n.), protagoniștii deținând o conștiință înglodată în individualul cenestezic – în non-verbalul sau în preverbalul pe care jocul metaforelor celor mai îndrăznește nu izbutește să-l aducă la expresie. Se conturează așadar la Cărtărescu o lege nescrisă, și anume aceea că nu corpul impune legea lui conștiinței, ci, prin interpunerea limbajului mediat de societate, comenzile conștiinței se imprimă legilor corpului* (2004, Colceriu-Dandu, p.73). Și de aici îndemnul înlocuirii limbajelor ru(t)inate, în-“disciplinate” până la golire, cu limbajele universale ale jocului, dansului, ale ritualului și ceremonialului demult uitate. Lumea devine numai *muzică pe care n-o mai ascultai cu urechile, ci cu toată pielea deodată, care-ți umplea canalele venelor de ecouri, cu care îți intra în rezonanță structura osoasă. Ajunsă în creier, la porțile sufletului, ca o doză de mescalină sau ca un dulce păianjen care-și injectează în corpul victimei enzimele dizolvante, această muzică se substituia sufletului, și, asemenea unui homunculus perfid, prelua în mâini ferme hățurile trupului.*
- **Viziunea cosmogonică**, în concluzie, e TRANS-, dincolo de dualități. Transa benefică a **decorporalizării** este totuși posibilă. **Proba abjectei** e trecută în *Arhitectul*. Corpul său devine imbatabil, ne-corp, și nu prin renunțarea / despărțirea de el, ci prin amplificarea la maximum a potențialului corporal în legătura sa directă cu mintea și conștiința. **Dimensiunile corpului** sunt **dimensiunile conștiinței**. Materia (corporalul) e transmutată în energie spirituală printr-un proces continuu de sublimare. Nivelele superioare ale conștiinței confecționează *crusta* corporală, în care corpul poate fi conservat și dilatat la maximum până la contopirea cosmică. Dar e nevoie de toate stadiile pentru a se realiza această **eliberare de corp prin corp, armonizare totală cu infinitul, printr-o mare iubire (muzica, scrisul, celălalt) care transfigurează totul**. *“Acolo se afla arhitectul. Corpul său, care trebuie să fi cântărit cel puțin patru sute de kilograme / .../. De-a lungul deceniilor, întreaga mentalitate umană se schimbese sub influența copleșitoare a Arhitectului. Nu mai existau conflicte, pentru că singurul interes al fiecărei ființe umane era să poată asculta zi și noapte recitalul neîntrerupt.*

Nu este altceva decât un exercițiu de schimbare a unei mentalități umane, cu privire la Tot, inclusiv cu privire la text și interpretare, la referențialitate și ficționalitate. Tocmai de aici **ambiguitatea** inovatoare, frapantă, care transferă accesele melodramatice într-o **literaritate autotelică** (textul sieși suficient, **un text – conștiință** și / sau o **conștiință – text(ură)** (cum se poate vedea și din partea a III-a a Anexei 1 – *citatele* fiind deja interpretări luate direct din text):

ANEXA 1 - Niveluri de Realitate / Cunoaștere în nuvela *Arhitectul* de Mircea Cărtărescu

Așadar, lecturile plurale sau (re)lectura este acest proces de schimbare continuă a perspectivelor, o **competență integratoare a experienței**, un proces cu o finalitate structurală, reflexivă și autoreflexivă, critică și autocritică; este un mod al atenției care presupune încetinirea lecturii, cântărirea detașată a detaliilor esențiale, un anumit profesionalism al lecturii manifestat în comportamentul lectorului adult prin salturi în spirală de la un nivel de existență / energie / sens la altul / **celălalt / Celălalt / Sacru**. Aceasta este chiar rădăcina eticii, afirma J. J. Desanti (2002, în Baudrillard, *Figuri ale alterității*, p. 7-8): “/.../ Este chiar întâmpinarea altului. Contrariul eticii este, după mine, refuzul altului, închiderea față de ceea ce nu cunosc, care este dintr-o altă cultură, care are un alt mod de gândire și pe care-l voi considera exterior tribului (grupului / colectivității **n.n.**) meu”, ceea ce înseamnă în principiile de la care am pornit și la care ne raportăm continuu, transculturalitate.

Punctul de convergență al premiselor noastre metodologice a condus, sperăm, la ceea ce vor a fi concluziile parcursului nostru inter- / transdisciplinar: (re)lecturile, înglobând **arhetipurile** ca structuri funciare ale “psihicului obiectiv, ale memoriei colective transfigurate în și prin memoria autobiografică și invers, implică în această **dinamică** a construcției sensului și, implicit, a înțelegerii, **Sinele** care devine astfel **Unul** / divinul ca fapt ontologic și psihologic în cadrul unui psihic real, **imagine a Sacrului**, nefiind o invenție, ci o **Realitate / experiență / trăire** care are loc spontan în om, ca manifestare a spiritului Unului / *sacrului ca terț tainic inclus*. Așadar, a te cunoaște profund pe tine însuși înseamnă a-l cunoaște, în ultimă instanță, pe Marele Arhitect / Dumnezeu. Din acest punct de vedere nici o religie nu este privilegiată, un alt principiu TRANS- statuând o egalitate religioasă absolută a oamenilor, și, prin urmare, implicând relevarea absurdității rivalităților dintre religii și, cu atât mai mult, a absurdității a ceea ce L. Corbett numește “fascism religios” și, spunem noi, justifică eforturile spre ecumenism, acesta, de asemenea, fiind un principiu al educației **Trans-**.

3. Concluzii finale. Realitatea gestului *Arhitectului* – personaj, simbol și idee – este una de factură metafizică, trebuind redescoperită cu alți ochi decât cei de carne, ca și continentele noi care existau înaintea descoperirii lor. Întreaga manifestare a puterilor Arhitectului de a crea este generată de tangente care sunt tendințe în direcție, proiectate nemijlocit din intelectul Marelui Arhitect al Universului. De aici concluzia că tot ceea ce este perceptibil simțurilor noastre i-mediat, este o nălucire, însă nici simpla **mediere a Profesorului** nu recuperează Totul în ciuda acestei ambiții a modernității, ci este doar o urmă, un indiciu, un vestigiu intuit și contemplat numai de marii arhitecți, de sfetnicii polului. Sferoidul / lumea cea nouă a Arhitectului ar fi o masă amorfă, un haos de puncte discontinue, la o distanță infinitezimală unul de altul, o materie primă în sensul complet al cuvântului, dacă n-ar fi brăzdată de către Unicitate, prin tendințe în diverse direcții, nici una asemănătoare cu cealaltă. El devine astfel Cosmos, “Vortex vibratoriu”, “câmp de forțe” care conduce orice posibilitate la propria-i desăvârșire (Tao). De aici concluzia că Unicitatea face din desăvârșire o eternă spontaneitate. Această scurgere infinită constituie Gestul Metafizic prin excelență. Că o știm sau nu, cu toții, de la ceea ce numim noi “nașteri și morți” succesive, împlinim acest Gest Metafizic superlativ, idee pe care îndrăznim să o “re-prezentăm” sintetic în tabelul de mai jos, cu toate riscurile “golurilor” semnificante:

PROCESUL COSMOGONIC // CREAȚIA

Concepte - simboluri

<i>AUTOCREAȚIE DEVENIRE</i> “nimicul”	- <i>CREAȚIA</i> “ceva”	<i>(RE)CREAȚIE- (TRANS)FIGURARE</i> “altul”
• fără început și fără sfârșit / neființa • universul se autogenează / increat • apariție nedeterminată / potențialitate / virtual • principiu generator intern haos / vid cuantic • geneză perpetuă, spontană / energie – Nimic nu se pierde, totul , devine ...	• infiniț // finiț • boothstrape -ul// conștiință • aleatoriul cuantic //imaginație, voință din lat. vis și rațiune - normă • cosmos // joc cu / limbajele // Logosul - Cuvântul // Arta - Muzica și Sensul • cerc / spirală // șarpele Uroboros / Rem / mașina de trăit ...CEVA ...	• cu început și sfârșit / ființa • “universul” (lumea, corpurile, textele, interpretările) este (re)creat • apariție determinată / actualitate / real • principiu demiurgic, creator — materia /substanța • geneză ciclică / multiplă / reluată ... și se transformă în alt (ceva)...

Lumea desăvârșită a Arhitectului este și completă spontaneitate, dar și completă insatisfacție, căci numai dincolo de aparențe, încercări și de timp întrezărim Eternul. Ca să ajungem la adevărata noastră Lume / Sinele / pământul făgăduinței, trebuie să străbatem mormane de absurdități și de murdărie, de căutări ale luminărilor interioare dincolo de abjecție și noroaie în încercările de a prefăce “plumbul” în aur. Greșeala Arhitectului constă în supoziția că pentru acest drum nu avem altă călăuză decât **nostalgia**. E drept că nostalgia după starea lui pură, anterioară căderii, poate fi un **motor** generator de energie / simbol și, în oarecare măsură călăuză, dar de fapt avem și alte călăuze pe care cei mai mulți le ignoră sau nu fac apel la ele. Cum spuneam însă și **nostalgia, erosul depărtărilor**, este singurul Gest Metafizic total, dar este un **vector de problematizare** deosebit de periculos în educație în general, în educarea (re)lecturii – în cazul nostru – întrucât direcția este biunivocă, incertă deci: Totul sau Nimic. Valoarea lui - dacă ar fi să fie - stă însă în altceva: trasează doar vagi contururi ale căutării inefabile

a Căii / Drumului / Metodei de a te apropia de Logos, sursă mereu generatoare de energie, entuziasm și Sens.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- Baudrillard, Jean, 2002, Guillaume, Marc, *Figuri ale alterității*, Paralela 45, Pitești;
- Capra, Fritjof, 2004, *Conexiuni ascunse – integrarea dimensiunilor biologice, cognitive și sociale într-o știință a durabilității*, București, Editura Tehnică;
- Capra, Fritjof, 2004, *Taofizica*, București, Editura Tehnică;
- Călinescu, Matei, 2003, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Polirom, Iași;
- Cărtărescu, Mircea, 2000, *Arhitectul, în Nostalgia*, Ediția a III-a, București, Humanitas;
- Colceriu-Dandu, Romana, 2004, *Mircea Cărtărescu. Poetica nostalgiei*, Lucrare de licență, Universitatea Petru Maior Târgu-Mureș;
- Nakamura, Hajime, 1997, *Orient și Occident: o istorie comparată a ideilor*, Humanitas, București;
- Deely, John, 1997, *Bazele semioticii*, Editura ALL, București;
- Nicolescu, Basarab, 2002, *Noi, particula și lumea*, Polirom, Iași;
- Nicolescu, Basarab, 1999, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Polirom, Iași;
- Pleşu, Andrei, 2003, *Despre îngeri*, Humanitas, București.